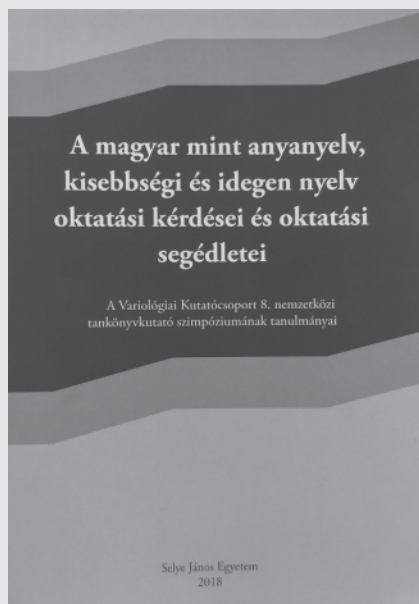


VERBÓK BOGLÁRKA

A MAGYAR MINT ANYANYELV, KISEBBSÉGI ÉS IDEGEN NYELV OKTATÁSI KÉRDÉSEI ÉS OKTATÁSI SEGÉDLETEI

A Variológiai Kutatócsoport 8. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai



A Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai Kutatócsoport harmadik kötete a 2018. november 9-én megrendezett 8. nemzetközi tankönyvkutató szimpózium tanulmányait tartalmazza.

A szimpózium témája ezúttal a következő volt: *A magyar mint anyanyelv, kisebbségi és idegen nyelv oktatási kérdései és oktatási segédletei*. A konferencia tanulmánykötetében a szerzők az anyanyelvi oktatást érintő legaktuálisabb kérdéseket és a tanítási-tanulási folyamat során alkalmazott oktatási segédleteket: a tankönyveket, az országos szintű pedagógiai mérőeszközöket, az oktatásügyet megújító és fejlesztő digitális oktatási segédleteket elemezték különböző szempontok szerint. A kötetben számos, a pedagógiai és anyanyelvi kommunikációt, valamint azok sajátosságait elemző tanulmány szerepel. A gyűjteményből csak néhány tanulmányt mutatok be részletesebben.

Simon Szabolcs *Az anyanyelv, az államnyelv és az idegen nyelvek tanulása kétnyelvű környezetben* című munkájában a nyelvtanítási, -tanulási és ezzel összefüggésben nyelvertervezési folyamatok vizsgálatát végzi többnyelvű környezetben. Esettanulmányában

a Közép-Szlovákiában működő rimaszombati Tompa Mihály Református Gimnáziumban végzett felmérés eredményeit ismerteti az intézményben folyó nyelvi képzést vizsgálva. A kutatás a magyar nyelv és irodalom, szlovák nyelv és szlovák irodalom és az idegen nyelvek, az angol és a német tantárgyra, ill. az azokkal kapcsolatos tanulói attitűdökre terjed ki. A kérdőív kérdései a nyelvtanulás és -oktatás különféle területeit érintették; az adatközlők nyelvek iránti attitűdjeit, a nyelvekkel való kapcsolatukat, önbevallásukon alapuló nyelvi kompetenciáikat, stb. A felmérésből kiderült, hogy a vegyes házasságból származó gyermekek könnyebben sajátítják el a nyelveket, beleértve az idegen nyelveket is. Érdeemes megjegyezni, hogy a kérdőív eredményei alapján szlovák édesanya magyar gimnáziumba járó gyermekével sokszor magyarul beszél. Ez hozzásegítheti a tanulókat a két nyelv közel azonos szintű megismeréséhez és az anyanyelvük megőrzéséhez.

Danczi Annamária *Nyelvjárási és nyelvhasználati attitűdvizsgálat határon túli pedagógusok körében* című munkájában 182 határon túli (felvidéki, erdélyi, kárpátaljai) pedagógus metanyelvi kommunikációs készségeit, valamint nyelvekhez való viszonyulását vizsgálta. Az anyanyelvi oktatás egyik központi kérdéseként gyakran felmerül a dialektusok használatának, megítélésének problémaköre az iskolai környezetben. A tanulmány eredményei és a tapasztalatok is azt igazolják, hogy a standard nyelvváltozatról és az egyes nyelvjárásokról kialakult szemléletek merőben különböznek. A szerző adatai alapján a megkérdezett pedagógusok tekintélyes része nem tartja magát nyelvjárási beszélőnek, és még ennél is többen vonakodnak a nyelvjárási iskolában való használatától. Ezen pedagógusok rendszerint kijavítják a tanulókat, ha azok az általuk „helytelennek” vélt nyelvváltozatot használják. Az oktatási intézmények feladata lenne egy pozitív nyelvjárási és nyelvhasználati attitűd kialakítása

a gyermekekben, ez azonban csak a pedagógusok pozitív nyelvészlelete által érhető el.

Grund Ágnes *A tanári értékelő megnyilatkozások vizsgálata osztálytermi kontextusban* című tanulmányában a fiatal pedagógusjelöltek kommunikációs készségeit mérte fel. Kutatása során minden olyan tanári megnyilatkozást számba vett, amely önmagában vagy más beszédaktusokkal együttesen jelenik meg az értékelés beszédaktusában. Elemzésének célja a tanári értékelő megnyilatkozások típusainak feltárása, jellemzése. Ezen rendszerezés, valamint a tanári értékelő megnyilatkozások tudatosítása segítheti a jövőbeli pedagógusok munkáját és fejlesztheti a tanárok kommunikációs kompetenciáit.

Lőrincz Julianna *A kontrasztív nyelvészet és a kontrasztív stilisztika elméleti és oktatási kérdései* című tanulmányában a kontrasztív, azaz egybevető nyelvvizsgálati módszerrel foglalkozik. Ezen eljárás azt vizsgálja, hogy két nyelv grammatikai rendszere milyen mértékben felel meg egymásnak. A kontrasztív nyelvészetnek gazdag hagyományai vannak. Kezdetei onnan eredeztethetők, amikor kereskedelmi kapcsolatok révén a különböző nyelveket beszélő emberek találkozása lehetővé vált, a nyelvek tudományos igényű összevetése azonban jóval később következett. A magyar és indoeurópai nyelvek összehasonlítása a középkorban kezdődött, a tipológiai nem rokon nyelvek egybevetése azonban csak a 19. században terjedt el.

Domonkosi Ágnes *A nyelvi udvariasság és kapcsolattartás helye és lehetőségei az anyanyelvi nevelésben* című munkájában a megszólítás kérdéskörét vizsgálja tankönyvekben, továbbá annak összeegyeztethetőségét a tanulók hétköznapi tapasztalataival. A nyelvi kapcsolattartás és udvariasság kérdései meghatározó tényezők az anyanyelvi nevelésben, a társas viszonyok kialakításában és a szocializációs folyamatokban is. A gyermekkor legfőbb szocializációs színtere az iskola,

így valóban érdemes felmérni az említett kérdéskörök oktatásügyben való megjelenését. A magyarországi és határon túli (szlovákiai) anyanyelvi tankönyvek néhány esetben eltérően vélekednek a nyelvi udvariasság és nyelvi kapcsolattartás különböző szintjereken való megjelenéséről, s olykor a tanulói tapasztalatoknak is ellentmondanak. Domonkosi a következőképpen reflektál a tankönyvekben megfigyelt leírásokra: „Az illetlenségi jellegű, előíró megállapítások csak akkor lehetnek célravezetők az oktatásban, ha illeszkednek az empirikusan feltárt valós helyzethez, és egyúttal a tanulói tapasztalatokhoz is.” Ezen tapasztalatok gyarapítására különböző gyakorlatokat gyűjtött össze, amelyek a nyelvi udvariasság kérdésének iskolai feldolgozására (is) alkalmasak.

Lőrincz Gábor *Szemantikaoktatás a mentális lexikon működésének tükrében* című dolgozatában a tanulók jelentéstani ismereteinek lehetséges fejlesztési módozatát mutatja be a mentális lexikon figyelembevételével. Munkájában egy a klasszikus, tankönyvekben és munkafüzetekben fellelhető feladványoktól eltérő középiskolai feladatsoron keresztül szemlélteti a diákok szemantikai ismereteinek bővítését. A tanulók sok esetben egyhangúnak és vonatottnak tartják a nyelvtanórákat, legtöbbször kedvetlenül szemlélik a nyelvtani témaköröket érintő feladatokat. Az említett feladatok középpontjában azonban maguk a tanulók, mindennapi tapasztalataik, ismereteik és nyelvhasználatuk áll, így olyan fogalmakkal, jelentésekkel találkoznak általuk, amelyeket a hétköznapokból már sok esetben ismernek. A feladatsorban szerepelnek a szlovákiai magyar kétnyelvűséget tárgyaló feladatok is, amelyek gyakorlati alkalmazása hozzájárulhatna egy pozitívabb nyelv-

szemlélet kialakításához, továbbá segíthetné a tanulók államnyelvi és anyanyelvi készségeinek fejlesztését.

Istók Béla *A ritkább szóalkotási módok témaköre az újgenerációs tankönyvekben és munkafüzetekben* című tanulmányában nyolcadikos és kilencedikes OFI-s tankönyveket és munkafüzeteket vizsgál az ún. netgeneráció igényeihez, nyelvhasználatához való alkalmazkodás szempontjából. A digitális technológiák elterjedése szükségszerűvé tette az oktatási segédletek megreformálását, nyelvezetük korszerűsítését és adaptálását a fiatal generáció ismereteinek bővítésére. A globalizáció és az angol mint világnyelv hatása a szóalkotási módokat is érinti, hiszen mára divatosá vált néhány olyan szóalkotási eljárás is, amelyek korábban még ritkán érvényesültek a nyelvhasználatban (*pl. szóelvonás, szórövidülés, mozaikszó-alkotás, szóösszerántás, szóhasadás, szövegyülés, szóferdítés, jelentéstapadás*). A megfigyelt taneszközök több esetben is kitérnek az újszerű szóalkotási eljárásokra, olykor azonban idejétmúlt feladatokat is tartalmaznak.

Verbók Boglárka *Országos szintű pedagógiai mérések a szlovákiai magyar általános és középiskolák magyar nyelv és irodalom tantárgyában* című tanulmányában az alapiskolák felső tagozata számára összeállított Monitor (Testovanie 9) és a középiskolák végzős diákjai számára készült standardizált érettségi tesztek elemzését végzi. Munkájában az utóbbi 10 évben alkalmazott tesztek vizsgálja, s feltüntet néhány általa inadekvátnak vélt teszt-feladatot is. A kutatás során elsődleges szempontnak tekinti az irodalmi és nyelvtani részre vonatkozó feladatok arányának vizsgálatát, az egyes szövegrészeket tantervhez való illeszkedését, a feladatok és a tananyag kap-

csolódását, a feleletválasztó és -alkotó feladatok arányát, valamint az egyes utasítások és válaszlehetőségek adekvátságát. Az országos szintű pedagógiai mérőeszközök reguláris funkciót töltenek be az oktatásban, ezért fontos az inadekvát feladatok kiszűrése.

Tóth Etelka *Úton a 21. század iskolája felé* című munkájában egy olyan komplex, multidiszciplináris tartalomfejlesztő és -felhasználói rendszert mutat be, amely a korszerű oktatás követe lehet. A program neve RevoEd. A formális, nemformális és informális tanulás folyamatában egyaránt alkalmazható, mivel tanórai és tanórán kívüli tevékenységekre, illetve azoknak megszervezésére, kidolgozására egyaránt alkalmas. A RevoEd teljes mértékben tanuló- és tanítóbarát felület; a pedagógusok teljeskörű hozzáférést kapnak a rendszerben rögzített tudásanyaghoz, s ők határozzák meg azon tartalmakat és feladatokat, amelyekhez diákjaik hozzáférést nyernek. A pedagógus dönt arról, hogy melyik tudásanyagot építi be az aktuális tevékenységbe. Ezeket alkalmazhatja a tanórákon új anyag feldolgozása során, gyakorlás vagy ellenőrzés alkalmával, projektek szervezésénél, egyéni és csoportmunkák szervezése során, beépítheti a tanórán kívüli tevékenységekbe otthoni feladatként, illetve napközis vagy szakköri foglalkozásokon is.

A fentebb ismertetett tanulmányokat személyes indíttatásom és érdeklődési köröm alapján emeltem ki. Az olvasót viszont arra ösztönözöm, hogy érdemes a kötetben bemutatott témákat, elemzéseket részletesebben megismerni. Mivel az oktatási folyamat, a tankönyv-, feladat- és teszt-készítés az anyanyelvoktatás szerves alapját képezi, minden szakember, gyakorló pedagógus és szülő figyelmébe bátran ajánlom a könyvet.

